

Edici latinského textu doprovodil R. Psík novým českým překladem, který zdařile zprostředkovává čistě literární půvab díla i čtenáři, pro něhož by byly jazykové finesy a šroubovaný sloh originálu těžko uchopitelné. Oproti překladu J. Trišky je tento čitelnější a lépe zprostředkovává sarkastický tón Jindřichova textu plného nadsázek a vtipů na Oldřichův účet. Edici a překlad doplňuje řada dalších více či méně souvisejících dodatků. Mezi ty, které se přímo váží k Invektivě, patří obsáhlý Psíkův komentář jejího obsahu, cenný rozbor Jindřichem použitých meter nebo pokus o řešení otázky, kdo vlastně onen kritizovaný Mistr Oldřich byl.

Zbýlé dodatky se vztahují k Jindřichovu dílu obecně, zejména k jeho teoretickým východiskům, které nalézají svůj ohlas také v Invektivě. S tím souvisí i tzv. zvací listy na Jindřichovu vyšehradskou školu, jejichž novou edici zde R. Psík přetiskuje. Listy edičně zpracoval už dříve v práci *Invitantur scholares*, pořázené brněnskými studenty latinské filologie. Větší prostor pak R. Psík věnuje popisu osobnosti Jindřicha z Isernie a rekapitulaci komplikovaného sporu týkajícího se ztotožňování jeho osoby se stejnojmenným královským protonotářem. Jindřichovo dílo přitom zasazuje do širšího kontextu vývoje žánru *ars dictaminis*. Užitečnou pomůckou pro další bádání je nově sestavená tabulka všech rukopisů a edic Jindřichova díla, která opravuje a doplňuje dnes již nedostačující souhrn Alexeje L. Petrova. Široce pojatá bibliografie pak odkazuje na práce a prameny vztahující se nejen k Jindřichovi a jeho Invektivě, ale i na dílo Jindřichových předchůdců a souputníků v rámci *ars dictaminis*.

Heterogenní forma Psíkovy práce sice přináší ve výkladových pasážích občasné drobné logické nesrovnalosti v návaznosti textů, to ale rozhodně není na překážku praktickému využití svazku. Na základě širokého pojetí anotovaného díla snad lze doufat, že se brzy od R. Psíka dočkáme i dalších edic z epistoláře onoho pozoruhodného Itala, který ve svých textech přináší více než jen zajímavý pohled na společnost a kulturu doby krále „zelezného a zlatého“.

JAN DIENSTBIER

Monumenta Vaticana Slovaciae, Tomus II: Registra supplicationum ex actis pontificum Romanorum res gestas Slovacas illustrantia, Pars 1 (1342–1415), ed. Vladimír RÁBIK, Institutum historicum Slovacum in Roma apud Universitatem Tyrnaviensem, Trnavae – Romae 2009 341 s., ISBN 978-80-8082-302-3

Necelý rok po vydání prvního svazku zpřístupňujícího papežské desátky (SMB 1/2009, s. 324–325) představuje Slovenský historický ústav v Římě (dále SHUR) se sídlem v Trnavě už druhou edici z pramenů vatikánského archivu. Pomyslnou štafetu převzal od zvěčnělého Vincence Sedláka Vladimír Rábik, docent katedry historie Filozofické fakulty Trnavské univerzity, známý mj. edicemi dvou pozdně středověkých trnavských městských knih. Podle priorit SHUR mu bylo svěřeno kritické zpřístupnění slovacik z register suplik (*Registra supplicationum*), které jsou uloženy ve fondu *Dataria apostolica*, pro období 1342–1415. Suplikační registra obsahují žádosti směřované hlavě křesťanstva, které byly po schválení vyřizovány v papežské kanceláři a posléze opisovány do kvaternů vázaných podle roční agendy do register, dochovaných v impozantní řadě 7365 svazků z let 1342–1889.

Struktura díla si zachovává běžné členění. V úvodu (latinském a slovenském, s. 11–20, 21–28) editor podává základní charakteristiku register a jejich vzniku, přibližuje podobu typického zápisu a obsahovou různorodost suplik, v nichž převažují žádosti o udělení a rezervaci církevních beneficií, prosby o dispensy, supliky o odpustky pro církevní instituce nebo o spirituální privilegia pro jednotlivce (např. právo volby osobního zpovědníka, udělení plnomocných odpustků v hodině smrti – *in articulo mortis*, svolení k pouti do Svaté země). Ze soupisu 265 excerptovaných register (s. 29–31) je patrné jejich nerovnoměrné dochování, neboť téměř souvislá řada pokrývá pouze pontifikáty Klementa VI. (1342–1352), Inocence VI. (1352–1362) a polovinu období Urbana V. (1362–1370). Pro éru pozdního univerzálního papežství v Avignonu (červenec 1366–1378) podlehla registra zkáze a stejný osud (až na jedno z register Bonifáce IX.) postihl i tyto kancelářské knihy římské a pisánské větve epochy velkého západního schismatu (1378–1415). Ušetřena zůstala převážná část registratury

avignonských papežů Klementa VII. (1378–1394) a Benedikta XIII. (1394–1417). Její význam pro sledované území se ovšem pohybuje na hraně marginality, neboť Uhry tvořily součást obediencie římského papeže. S ohledem na tyto podstatné ztráty se V. Rábikovi podařilo zpřístupnit 538 záznamů pro léta 1342–1366 a nepatrný zbytek (č. 538b–561) do roku 1415.

Editor nevstupoval na neorané pole, ale mohl se v první fázi výzkumu opřít o téměř sto let vydané regestové výtahy uherského historika I. Bossányiho, které mu ovšem sloužily jen jako základní orientační pomůcka a které rozhojnil o cca 10% dosud needitovaných slovacohungarik. V průběhu pouhých dvou let (2006–2007) vydavatel excerpoval veškerý slovacikální materiál, jenž vymezuje jako „*údaje o osobách, inštitúciách a funkčných cirkevno-organizačných zložkách s pôsobnosťou na území Slovenska v zmysle súčasných politických hraníc*“ (s. 25). Nadto při vědomí neoddelitelnosti starších slovenských a uherských dějin evidoval také supliky zmiňující církevní benefícia ostříhomské a jagerské diecéze, k nimž tehdy převážná část Slovenska příslušela. Podobným způsobem zařadil do edice rovněž žádosti s platností pro celé historické Uhry, zvláště zmínky o královské dynastii, o dvorských a zemských úřednících etc. Stranou neoponechal ani supliky vrcholných představitelů nebo orgánů řeholních institucí, z nichž sice zaznívá univerzální celořadová platnost (např. č. 5–11, 43, 292–293), nicméně přímý vztah k příjemcům v Uherském království tu často není přímo vyjádřen, a někdy se zdá být spíše nepravděpodobný (č. 553–554, 556–557).

Supliky zpřístupnil V. Rábik v plném znění včetně stereotypních kancelářských formulí, pouze pro žádosti všeobecně formulované na benefícia zmiňovaných biskupství volil formu latinského regestu, který je ovšem součástí každého jednotlivého záznamu. Ke struktuře regestové jednotky náleží odkaz na pramen, na starší uherské edice, zohledněna jsou některá řadová bulária a také „*Monumenta Vaticana*“ sousedních zemí, i když ne vždy s plnou důsledností (např. chybějící odkazy na *Monumenta Vaticana Bohemiae* u č. 496, 503, záměna Skalice v Čechách nebo na Moravě za Skalici /kraj Trnava/, které jsou však plně „odčiněny“ edicí dosud neznámých suplik Karla IV. z roku 1358, resp. 1365 pod č. 363 a 504). V textově kritických poznámkách autor upozorňuje na mylná čtení starších editorů, koruptní zaznamenání místních a osob-

ních jmen i na písarské poklesky, které ovšem až příliš přísně poměřuje standardem klasické latiny. Záslužnou práci odvedl ve věcných poznámkách při identifikaci míst (vyjma č. 507, 508 – Ghimbav/Weidenbach náležel skutečně podle dikce pramene k ostříhomské diecézi, k jejímu vzdálenému exemptnímu proboštství s centrem v Sibiu, a nikoli do kaločského arcibiskupství, jak se domnívá editor) a osob, byť pochopitelně zdaleka ne všechny, zvláště nižší sociální hierarchie, se mu podařilo dohledat. Nad standardní úroveň srovnatelných národních edic doplnil a převedl termíny církevních svátků podle juliánského kalendáře (nepřesně u č. 387). Edici uzavírá dobře strukturovaný osobní a místní rejstřík (s. 304–341) s odkazy na čísla záznamů.

Precizně připravený druhý svazek slovenských Monument vybízí rovněž k úvahám obecnějšího rázu o způsobu vydávání vatikánských pramenů pro historické útvary, resp. moderní státní celky. V tomto případě se editor rozhodl přidržet se původní kategorizace hlavních úředních knih papežské kanceláře (*Registra supplicationum, Registra Vaticana, Registra Avenionensia*) a zpřístupnit v delším časovém horizontu pouze jednu ze základních řad register. Toto pojetí je sice zakotveno v uhersko-vatikánské vydavatelské tradici, nicméně v rámci národních edičních počínů uplynulého století představuje pro předkoncilní období daleko spíše výjimku než pravidlo (podobně např. podchycení 860 suplik pro Holandsko, R. R. Post, *Supplieken gericht aan de pausen Clemens VI, Innocentius VI en Urbanus V, 1342–1366*, 's-Gravenhage 1937, nebo *Analecta Vaticano-Belgica*). Obvykle se při vydávání, někdy s výjimkou pramenů z papežské komory, dává přednost chronologickému sledu a pro pontifikáty jednotlivých papežů se v časové návaznosti uvádějí záznamy (tj. supliky i vypravené listiny) alespoň z centrálních sérií register (tak např. edice sousedních zemí: *Monumenta Vaticana Bohemiae I–III, Bullarium Poloniae II, Acta Pataviensia Austriaca I–III*). Pro následné historické bádání je tento přístup rozhodně vstřícnější a vhodnější než oddělené vydávání podle zmiňovaných řad register.

Od těchto edic se V. Rábik odchyluje také pojetím základní evidenční jednotky, za niž považuje každou žádost bez ohledu na to, zda je totožná se singulární suplikou, nebo tvoří pouze jednu z několika ve sdružené suplice, případně v rotulu suplik. Praxe vyčleňování a samotné evidence jednotlivých proseb z hromadných suplik je ve srovnatelných edicích navýsost ne-

obvyklá a autora nutí k vytvoření dodatečného, ale přehledného poznámkového aparátu, aby bylo zpětně patrné, že jde o hromadně formulované, a nikoli samostatné žádosti.

Odlíšný osobní náhled autora zprávy na podobu díla však nikterak neovlivňuje jednoznačně pozitivní dojem, kterým druhý svazek působí. O jeho významu pro výzkum starších uherských církevních dějin netřeba pochybovat a stejně tak i o brzkém vydání kontinuaci zásluhou editorské dvojice Vladimír Rábik a Miloš Marek.

JAN HRDINA

Commentarius in De universalibus Iohannis Wyclif Stephano de Palecz ascriptus, ed. Ivan MÜLLER, *Filosofia*, Praha 2009

317 s., ISBN 978-80-7007-297-4

Ivan Müller si získal oprávněný věhlas za příkladnou edici Wyclifova spisu *De universalibus*, klíčového traktátu ve sporech o všeobecniny na konci 14. a v první polovině 15. století. Edice středověkých filozofických textů jsou, obrazně řečeno, během na dlouhé tratě. Ačkoli o autorovi, žijícím po návratu z emigrace ve votickém zátiší, nebylo dlouho slyšet, dále se zabýval četnými spisy Wyclifovy *Summy de ente* a mezi jiným připravil ve spolupráci s Vilémem Heroldem kritické vydání dalšího Wyclifova stěžejního spisu *De ydeis*. Právě proto mne dosti překvapilo, když se Ivan Müller po těchto traktátech zcela zásadní povahy ujal edice *Komentáře* k neúplnému traktátu *De universalibus*, který jsem před čtyřiceti lety připsal Štěpánovi Pálčovi. Autor v úvodu mimo jiné připomíná a přejímá tuto atribuci, avšak s tím rozdílem, že vznik Pálčova komentáře posouvá zpět do let 1394–1395, respektive ještě o několik roků níže. Vyplývá to z jeho předpokladu, že kompletní text Wyclifova spisu *De universalibus* přišel do Čech „někdy okolo roku 1382“. Proti této rané dataci importu zatím mluví nejen neúplnost komentáře Štěpána z Pálče, ale i Husovo nadšení z opisu celého traktátu v roce 1398 a dále skutečnost, že se žádný úplný opis *De universalibus* nepodařilo v Čechách do roku 1397 doložit. Pokud se tak stane, neváhal bych od svého názoru ustoupit. V potaz je nutno ovšem vzít i dobový kontext diskuse, neboť teprve krátce před rokem 1400 začali proti Wyclifovu pojetí univerzálií ostře vystupovat i pražští opo-

ntenti mistrů českého univerzitního národa. Do úvodu, který má i anglickou verzi, Ivan Müller začlenil výstižné shrnutí Pálčových životních osudů a soupis patnácti filozofických děl, které vzešly nebo mohly vzejít z dílny tohoto plodného učenice.

Skutečné překvapení mi připravila edice. Vynikající zpracování textu jsem očekával, právě tak jako všechny ostatní náležitosti kritické edice. Zaskočil mne samotný Pálčův *Komentář*, v němž editor pečlivě kurzívou vyznačil vše, co Pálč doslovně převzal z Wyclifova traktátu. Bylo toho mnohem méně, než jsem očekával. Je sice pravda, že Pálč citací arzenál proti předloze příliš nerozmnožil, na druhé straně si však ve výkladu počínal samostatně, a to dokonce i tam, kde se v nástinu obsahu jednotlivých kapitol mohl opřít o Wyclifovu Synopsi. Stejně tak jako v jiných svých textech je Pálč i v tomto svém raném výkladu stylisticky obratný a znalý problematiky do té míry, že ji může poměrně samostatně interpretovat. Kladl jsem si rovněž otázku, proč Pálč někdy své úseky podává ve zkrácené formě, jindy zase obšírně. Když jsem však porovnal rozsah jednotlivých kapitol Wyclifova traktátu a Pálčova *Komentáře*, zjistil jsem téměř dokonalou úměrnost. Z toho plyne, že Pálč postupoval systematicky, ať již rytmizace jeho výkladu souvisela s délkou jednotlivých lekcí, či nikoli. V každém případě se nám dostává do ruky poměrně vzácný doklad lektury českého profesora na domácí Karlově univerzitě z nejstaršího období její historie. Nejen to, Müllerova edice, jak lze očekávat, zvýší zájem o samotného Štěpána Pálče, filozofa par excellence, byť v části českého dějinného povědomí se skvrnou na jeho pověsti.

FRANTIŠEK ŠMAHEL